

**UCHWAŁA NR XLV/687/17
RADY MIASTA BIAŁYSTOK**

z dnia 18 grudnia 2017 r.

w sprawie przyjęcia 3-letniego Miejskiego Programu Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej dla Miasta Białegostoku na lata 2018-2020.

Na podstawie art. 12 pkt 11 i art. 92 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1868), art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1875) w związku z art. 176 pkt 1, art. 179 ust. 2 i art. 180 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r. poz. 697 z późn. zm.)¹⁾ uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się 3-letni Miejski Program Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej dla Miasta Białegostoku na lata 2018-2020 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Białegostoku.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY RADY

Mariusz Krzysztof Gromko

¹⁾Zmiana tekstu jednolitego wymienionej ustawy została ogłoszona w Dz. U. z 2017 r. poz. 1292.

MIEJSKI PROGRAM WSPIERANIA RODZINY I ROZWOJU PIECZY ZASTĘPCZEJ DLA MIASTA BIAŁEGOSTOKU NA LATA 2018-2020.

1. Wstęp.

Jednym z podstawowych zadań rodziny jest przygotowanie dzieci do odpowiedzialnego, dojrzałego życia w integracji ze społeczeństwem. To rodzice jako pierwsi i podstawowi opiekunowie przekazują kolejnemu pokoleniu fundamentalne wartości i kształtują w nim pożądane postawy. Innym, równie ważnym zadaniem rodziny jest zaspokojenie potrzeb jej członków, a szczególnie dzieci. Niestety, zdarza się, że różne czynniki dezorganizują życie rodzinne. Przemoc, uzależnienia, rozbitcie rodzin, niewydolność w pełnieniu funkcji opiekuńczo – wychowawczych to główne przyczyny kryzysu w rodzinach, często uniemożliwiające prawidłowe jej funkcjonowanie.

Konstytucja naszego kraju podkreśla, że małżeństwo, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną Rzeczypospolitej Polskiej. Konwencja o Prawach Dziecka mówi o tym, że rodzina jako podstawowa komórka społeczeństwa oraz naturalne środowisko rozwoju i dobra wszystkich jej członków, a szczególnie dzieci, powinna być otoczona niezbędną ochroną oraz wsparciem, aby mogła w pełnym zakresie wypełniać swoje obowiązki w społeczeństwie.

Miejski Program Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej dla Miasta Białegostoku na lata 2018 – 2020 został opracowany zgodnie z art. 176 pkt 1 oraz art. 180 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r., poz. 697 z późn. zm.) w celu realizowania przez wspólnotę samorządową konstytucyjnej zasady udzielenia szczególnej pomocy rodzinie i dziecku. Program jest zgodny z założeniami Strategii Rozwoju Miasta Białegostoku na lata 2011 – 2020 oraz Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Białegostoku na lata 2011 – 2020.

Program zawiera diagnozę sytuacji rodziny w Mieście Białystok oraz wskazuje na trudności, z jakimi się borykają białostockie rodziny. Uwzględni działania profilaktyczne podejmowane przez miejskie instytucje i organizacje na rzecz rodzin, a także działania wspierające skierowane do rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Program obejmuje działania mające na celu objęcie rodzinną pieczą zastępczą jak największej liczby dzieci pozbawionych opieki rodziców biologicznych oraz formy pomocy skierowane do usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej.

Opracowując Miejski Program Wspierania Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej dla Miasta Białegostoku na lata 2018 – 2020 uwzględniono istniejącą sprawozdawczość oraz aktualne przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

2. Diagnoza rodzin w Mieście Białystok.

Białystok jest stolicą województwa podlaskiego i największym miastem północno-wschodniej Polski. Zajmuje obszar 102,12 km². Z danych Urzędu Statystycznego w Białymstoku wynika, że liczba ludności w roku 2016 r. wynosiła 296 628 (157 430 - kobiet i 139 198 – mężczyzn), w tym dzieci w przedziale wiekowym 0-18 było 53 676.

Z danych Urzędu Stanu Cywilnego w Białymstoku za 2016 r. wynika, że w Mieście Białystok: zostało zawartych 1 592 związków małżeńskich (o 121 więcej niż w 2015 r.), orzeczono 599 rozwodów (o 108 mniej niż w 2015 r.), urodziło się 3 181 dzieci (o 167 więcej niż w 2015 r.), odnotowano 2 430 zgonów (o 46 mniej niż w 2015 r.). Przyrost naturalny w 2016 r. wyniósł 751 i był wyższy o 213 niż w 2015 r.

W 2016 r. w Mieście Białystok liczba osób w wieku produkcyjnym wynosiła 186 885, przy czym liczba mężczyzn była o 1 356 wyższa od liczby kobiet. Z Statystycznego Vademecum Samorządowca 2016 wynika, że osób pracujących było 82 591, osób zarejestrowanych jako bezrobotne w Powiatowym Urzędzie Pracy 13 204, 9,6% w tej grupie to osoby poniżej 25 roku życia, a 45,9% osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok.

2.1 Problemy białostockich rodzin.

Z danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Białymstoku (MOPR) wynika, że w 2016 r. około 5,3% mieszkańców Białegostoku nie radziło sobie z problemami życiowymi i korzystało ze wsparcia systemu pomocy społecznej.

Tabela Nr 1. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w stosunku do liczby mieszkańców Miasta.

Rok	Liczba mieszkańców Białegostoku (zameldowanych na pobyt stały i czasowy - stan na 31.12.2016 r.)	Liczba osób/rodzin	Liczba osób w rodzinach	% mieszkańców Białegostoku objętych pomocą społeczną
2016	281 870	8208	14 902	5,3

Źródło: Rejestr mieszkańców miasta Białegostoku, Urząd Miejski w Białymstoku, Departament Obsługi Mieszkańców

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej nakłada na gminę obowiązek udzielania pomocy osobom i rodzinom będącym w trudnej sytuacji życiowej.

Tabela Nr 2. Przesłanki przyznania pomocy wymienione w art. 7 ustawy o pomocy społecznej dotyczące rodzin z dziećmi za rok 2016.

L.p.	Trudna sytuacja życiowa	Liczba osób/rodzin
1.	Ubóstwo	5798
2.	Sieroctwo	3
3.	Bezdomność	350
4.	Potrzeba ochrony macierzyństwa	463
	w tym: wielodzietność	147
5.	Bezrobocie	4392
6.	Niepełnosprawność	3162
7.	Długotrwała lub ciężka choroba	3442
8.	Przemoc w rodzinie	62
9.	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa	777
	w tym: rodziny niepełne	573
	rodziny wielodzietne	116
10.	Alkoholizm	372
11.	Narkomania	24
12.	Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	156
13.	Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochrony uzupełniającej	76
14.	Zdarzenie losowe	10

Źródło: dane MOPR

Jako główny czynnik trudnej sytuacji życiowej rodzin z dziećmi występuje ubóstwo (5798 rodzin) oraz bezrobocie (4392 rodziny). Brak pracy powoduje obniżenie warunków życia, a jeżeli jest długotrwały, zmniejsza szanse na znalezienie zatrudnienia oraz powoduje stałe obniżanie się standardu życia, może prowadzić do marginalizacji oraz wykluczenia społecznego całej rodziny. Problem bezrobocia w rodzinie warunkuje każdy obszar życia rodzinnego, powodując olbrzymie konsekwencje i straty, jakie członkowie rodziny muszą ponosić. Długotrwałe bezrobocie bezpośrednio przyczynia się do powstania ubóstwa, któremu może towarzyszyć zjawisko „dziedziczenia biedy” przez kolejne pokolenia.

Podstawą przyznania świadczeń z pomocy społecznej w 777 rodzinach była bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Najczęściej bezradność rodziców w opiece i wychowaniu własnych dzieci łączy się z innymi problemami, takimi jak: uzależnienia, przemoc domowa, konflikty małżeńskie. Dodatkowymi czynnikami upośledzającymi funkcję opiekuńczo-wychowawczą mogą być bezradność

życiowa rodziców, brak właściwych wzorców wychowawczych, choroby fizyczne lub umysłowe czy śmierć jednego z rodziców.

Problemy domowe często skutkują trudnymi zachowaniami dzieci, m.in.: sięganiem po alkohol i środki psychoaktywne, agresją, ucieczkami z domu czy chorobami psychosomatycznymi.

Zauważa się, że rodzice często wycofują się z aktywnego wychowywania dzieci. Próbuje scedować swoje obowiązki na instytucje i osoby w nich zatrudnione. Może to być spowodowane brakiem czasu w związku z pogonią za sukcesem osobistym, zawodowym, finansowym lub bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Zdarza się, że dziadkowie zastępują rodziców w sytuacji rozpadu małżeństwa, ich zaangażowania w pracę zawodową, uzależnień lub zagranicznych wyjazdów zarobkowych.

Znaczącym wsparciem dla rodzin borykających się z różnymi problemami jest praca socjalna świadczona przez wykwalifikowanych pracowników socjalnych. Zadaniem pomocy społecznej jest nie tylko reagowanie na doraźne problemy, a więc pomoc udzielana osobom i rodzinom w zaspokojeniu potrzeb i umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka, ale również podejmowanie działań zmierzających do ich życiowego usamodzielnienia oraz integracji ze środowiskiem.

Inną formą wsparcia rodzin przeżywających trudności są świadczenia finansowe, m. in:

- zasiłki okresowe, celowe i specjalne celowe,
- pomoc w zakresie dożywiania,
- świadczenie wychowawcze 500+,
- świadczenie rodzicielskie,
- świadczenie pielęgnacyjne dla osób wychowujących dzieci niepełnosprawne.

3. System wsparcia dziecka i rodziny w Mieście Białystok

Miasto Białystok jest spostrzegane przez swoich mieszkańców jako miejsce przyjazne do życia i sprzyjające rozwojowi. W Białymstoku rozbudowany jest system wsparcia rodziny zarówno w sferze publicznej, jak i niepublicznej.

3.1. Środowiskowe formy wsparcia.

W celu wsparcia rodziny z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, dzieci są obejmowane opieką i wychowaniem w placówkach wsparcia dziennego. Mają tam zapewnioną pomoc w nauce, organizację czasu wolnego: zabawę, zajęcia sportowe i rozwój zainteresowań.

Na terenie Miasta Białystok obecnie funkcjonują 24 placówki wsparcia dziennego dysponujące 582 miejscami (22 placówki prowadzą organizacje pozarządowe, 2 prowadzi gmina), w tym:

- 5 placówek opiekuńczych,
- 18 placówek specjalistycznych,
- 1 placówka opiekuńczo-specjalistyczna.

Organizacją alternatywnych form spędzania czasu wolnego dzieci i młodzieży od 2005 r. zajmują się wychowawcy podwórkowi w ramach Miejskiego Programu „Wychowawca Podwórkowy”. Aktualny Program jest realizowany na podstawie uchwały Nr XVI/236/15 Rady Miasta Białystok z dnia 14 grudnia 2015 r. w sprawie przyjęcia Miejskiego Programu „Wychowawca Podwórkowy” na lata 2016-2018.

Celem Programu jest przeciwdziałanie patologiom społecznym oraz zapobieganie społecznie nieakceptowanym zachowaniom dzieci i młodzieży poprzez organizowanie czasu wolnego oraz rozwijanie zainteresowań. W ramach programu oferowane są m.in. zajęcia profilaktyczne, rekreacyjne, plastyczne, sportowe, gry zespołowe, wspólne wyjścia do kina, teatru, na basen, wystawy, wyjazdy na wycieczki, spotkania z ciekawymi ludźmi itp. W 2016 r. z zajęć programowych miesięcznie korzystało ok. 580 osób w wieku 5-18 lat.

Praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to jedno z najważniejszych zadań pracowników służb społecznych. Od 2012 r. Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Białymstoku zatrudnia asystentów rodziny. Od 2016 r., zgodnie z art. 190 ust.1 w/w ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Miasto Białystok dodatkowo zleciło realizację zadania organizacjom pozarządowym prowadzącym działalność w zakresie wspierania rodziny, pieczy zastępczej lub pomocy społecznej. Aktualnie białostockie rodziny objęte są wsparciem asystentów rodziny

Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie, Stowarzyszenia Pomocy Rodzinie „DROGA” i Stowarzyszenia Pomocy Rodzinie i Dziecku „SZANSA”. W celu koordynacji działań MOPR prowadzi „Rejestr rodzin objętych wsparciem asystenta na terenie Miasta Białystok”.

Asystenci rodziny, na podstawie realizowanej od 1 stycznia 2012 r. ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2017 r. poz. 697 z późn. zm.), prowadzą działania skierowane do rodzin przeżywających trudności w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Asystenci pracują nad zmianą stosunku osób w rodzinie do własnej sprawczości, wzrostem poczucia odpowiedzialności i wpływu na własne życie, jak też podniesieniem samooceny. Ma to prowadzić do usamodzielnienia się rodziny biologicznej i w konsekwencji do pozostawienia dzieci w rodzinie, w środowisku zapewniającym najmłodszym poczucie bezpieczeństwa i umożliwiającym prawidłowy rozwój.

Asystenci motywują i wspierają członków rodziny w podejmowaniu działań, mających na celu poprawę ich umiejętności opiekuńczo-wychowawczych. Inicjują różnorodne działania sprzyjające integracji i reintegracji rodziny - uczą rozwiązywać problemy, korzystać z konsultacji u specjalistów, załatwiać sprawy urzędowe, gospodarować budżetem domowym, zaspokajać potrzeby opiekuńcze dzieci, spędzać aktywnie wolny czas z dziećmi, itp. Asystenci spotykają się z rodzinami średnio dwa razy w tygodniu w miejscu ich zamieszkania.

Od 2012 r. w Mieście Białystok objęto wsparciem łącznie 516 rodzin. Niektóre z rodzin objęte były wsparciem asystenta rodziny kilkakrotnie.

Tabela Nr 3. Ilość rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny w Mieście Białymstoku z podziałem na instytucje wspierające

Rok	Instytucja wspierająca	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie	Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie „Droga”	Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie i Dzieciom „Szansa”	ŁĄCZNIE
2014		156	40	0	196
2015		178	65	0	243
2016		167	46	15	228

Źródło: dane MOPR

Powyższe dane wskazują na wzrost liczby rodzin wyrażających chęć współpracy z asystentem rodziny, jak również rodzin zobowiązanych do współpracy z asystentem przez Sąd. Sąd zobowiązując do współpracy z asystentem daje szansę na poprawę funkcjonowania rodziców, co ma na celu pozostawienie dzieci w ich środowisku naturalnym.

Od 1 stycznia 2017 r., z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (Dz.U. z 2016 r., poz.1860), poszerzył się obszar działań asystenta rodziny poprzez przypisanie mu funkcji koordynatora kompleksowego wsparcia (poradnictwa) dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej, kobiet w sytuacji niepowodzeń położniczych oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano „ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu”. Ponadto do działań asystenta należy współpraca z innymi służbami z różnych systemów, w tym z podmiotami udzielającymi świadczeń zdrowotnych, pracującymi na rzecz kobiety w ciąży i jej rodziny.

Od 1 września 2013 r. w Mieście Białystok realizowany jest program „Białostocka Karta Dużej Rodziny”. Skierowany jest on do białostockich rodzin wielodzietnych, wychowujących co najmniej troje dzieci w wieku do 18 roku życia, a w przypadku gdy dziecko uczy się lub studiuje do ukończenia 26 roku życia. Wsparciem programu objęte są również rodziny zastępcze zamieszkujące na terenie miasta Białegostoku albo na terenie innych powiatów, mające na utrzymaniu troje lub więcej dzieci pochodzących z miasta Białegostoku.

Rodzinom uczestniczącym w programie „Białostocka Karta Dużej Rodziny” przysługują zniżki przy zakupie biletów okresowych Białostockiej Komunikacji Miejskiej, biletów wstępu do miejskich instytucji kultury i obiektów sportowych oraz zniżki w opłatach za miejskie przedszkola i żłobki. W roku 2016 z systemu usług, preferencji i świadczeń w ramach realizacji programu skorzystało 2 478 rodzin.

3.2. Specjalistyczne formy wsparcia.

Bezpłatne poradnictwo specjalistyczne, w szczególności psychologiczne, pedagogiczne, rodzinne i prawne jest świadczone osobom przeżywającym trudności lub wykazującym potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych.

Poradnictwo psychologiczne udzielane jest osobom w sytuacji kryzysów rozwojowych, sytuacyjnych i rodzinnych, zaburzeń emocjonalnych, uzależnień, zaburzeń osobowościowych i czynnościowych oraz przemocy w rodzinie.

Poradnictwo pedagogiczne skierowane jest do rodziców i opiekunów borykających się z problemami wychowawczymi, emocjonalnymi i ma na celu kształtowanie prawidłowych postaw rodzicielskich.

Poradnictwo prawne dotyczy w szczególności prawa rodzinnego, prawa pracy, prawa karnego z zakresu przemocy w rodzinie oraz zabezpieczenia społecznego i ochrony praw lokatorów.

W Mieście Białystok rodzice i opiekunowie mają możliwość wzbogacenia swojej wiedzy i podniesienia umiejętności wychowawczych biorąc udział w spotkaniach m. in. „Białostockiej Akademii Rodziny”, „Szkoły dla Rodziców i Wychowawców”, „Akademii Rodziców”, „Mądrego Rodzica”. Wykłady, warsztaty i szkolenia organizowane są zarówno przez instytucje publiczne jak i organizacje pozarządowe. Osoby zainteresowane zgłaszają się samodzielnie lub kierowane są przez asystentów rodziny, koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej i pracowników socjalnych.

Ważną ofertą MOPR w Białymstoku i innych instytucji działających na rzecz rodziny jest terapia par. Polepszenie relacji między rodzicami niejednokrotnie przekłada się na stabilizację sytuacji całej rodziny i wzrost poczucia bezpieczeństwa dzieci. W ramach pomocy psychologicznej dla dzieci, oprócz konsultacji indywidualnych i grup socjoterapeutycznych, prowadzone są warsztaty, m. in.: Trening Zastępowania Agresji oraz Trening Umiejętności Społecznych. Zajęcia mają na celu kształtowanie umiejętności interpersonalnych oraz poprawę społecznego i emocjonalnego funkcjonowania.

W Białymstoku rozwinęła się też sieć wsparcia dla rodzin z problemem przemocy w rodzinie. Spotykają się grupy wsparcia dla osób doświadczających przemocy w rodzinie oraz grupy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

4. System pieczy zastępczej w Mieście Białystok.

Pieczą zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców i może być realizowana w formie rodzinnej lub instytucjonalnej. W sytuacji, gdy dziecka z różnych przyczyn nie mogą wychowywać rodzice biologiczni, optymalnym rozwiązaniem jest zapewnienie mu zastępczej opieki rodzinnej. Dziecko może w niej przebywać do czasu zmiany sytuacji prawnej (przywrócenia rodzicom prawa do pełnej opieki lub pozbawienia rodziców praw rodzicielskich) lub do pełnoletności, a nawet dłużej, jeżeli kontynuuje naukę.

MOPR w Białymstoku, jako organizator rodzinnej pieczy zastępczej prowadzi nabór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej. Służą temu działania promocyjne, m. in.: emisje spotu informacyjnego nt. rodzicielstwa zastępczego w TVP Białystok, współpraca z lokalnymi mediami, organizacja festynów rodzinnych czy konkursów. MOPR systematycznie organizuje szkolenia dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.

Dzieci, którym w chwili odebrania z rodziny biologicznej nie znaleziono z różnych przyczyn miejsca w rodzinnej pieczy zastępczej, MOPR kieruje do instytucjonalnej pieczy zastępczej. W sytuacji, gdy po umieszczeniu dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej możliwe jest przeniesienie dziecka do rodzinnej pieczy zastępczej, MOPR kieruje do Sądu wnioski o zmianę wcześniejszego postanowienia. Od wejścia w życie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w Mieście Białystok zmniejsza się liczba dzieci długotrwale przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych. Na najbliższe lata planowane są kolejne działania zmierzające do deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej.

Tabela Nr 4. Liczba rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz liczba dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej.

Formy rodzinnej pieczy zastępczej	Rok 2015		Rok 2016		I półrocze 2017	
	Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci
Rodziny zastępcze spokrewnione	163	207	167	211	146	184

Rodziny zastępcze niezawodowe		79	95	70	88	61	75
Rodziny zastępcze zawodowe:		16	52	15	59	14	59
w tym:	pełniące funkcję pogotowia rodzinnego	1	5	1	6	1	7
	specjalistyczne	1	2	1	3	1	3
Rodzinne domy dziecka		0	0	1	8	1	8
Razem		258	354	253	366	222	326

Źródło: dane MOPR

Tabela Nr 5. Liczba dzieci w placówkach opiekuńczo – wychowawczych w latach 2015-2017 z Miasta Białystok, w tym dzieci przyjęte z oddziałów położniczych z terenu miasta.

	Rok 2015	Rok 2016	I półrocze 2017 r.
Liczba dzieci	219	194	168

Źródło: dane MOPR

Dzieci objęte pieczą zastępczą niejednokrotnie doświadczyły w swoim życiu traumatycznych przeżyć i przejawiają zaburzenia w sferze emocjonalnej, społecznej i edukacyjnej. Pociąga to za sobą konieczność udzielania specjalistycznego wsparcia opiekunom zastępczym, którzy na co dzień muszą mierzyć się z wyzwaniami, jakie niesie za sobą rodzicielstwo zastępcze.

Rodziny zastępcze z terenu Miasta Białystok mogą korzystać ze wsparcia psychologicznego, pedagogicznego i prawnego, udzielanego przez specjalistów MOPR. Mogą również korzystać z pomocy koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, działających w ramach Zespołu ds. Pieczy Zastępczej MOPR. Koordynatorzy spotykając się systematycznie z rodzinami zastępczymi i ich podopiecznymi, czuwają nad realizacją zadań wynikających z pieczy zastępczej.

Tabela Nr 6. Liczba rodzin zastępczych i dzieci objętych wsparciem koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

Rok 2015		Rok 2016		I półrocze 2017	
Liczba rodzin (liczba dzieci w rodzinach zastępczych)	Liczba spotkań koordynatorów z rodzinami zastępczymi	Liczba rodzin (liczba dzieci w rodzinach zastępczych)	Liczba spotkań koordynatorów z rodzinami zastępczymi	Liczba rodzin (liczba dzieci w rodzinach zastępczych)	Liczba spotkań koordynatorów z rodzinami zastępczymi
137 (207)	1510	142 (230)	1572	104 (182)	794

Źródło: dane MOPR

Koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, oprócz stałej pracy z rodzinami zastępczymi i ich wychowankami, pozostają także w kontakcie z rodzicami biologicznymi dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej, asystentami rodzinnymi, pracownikami socjalnymi, kuratorami i pracownikami placówek edukacyjnych. Umożliwia to pełniejszą diagnozę sytuacji dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej i optymalizację podejmowanych działań.

Opiekunowie zastępczy, w celu poszerzenia kompetencji wychowawczych i przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu, mają możliwość uczestniczenia w grupach wsparcia prowadzonych przez specjalistów MOPR w Białymstoku oraz w szkoleniach organizowanych przez tut. Ośrodek, m.in. w warsztatach psychoedukacyjnych „Szkoła dla Rodziców” czy szkoleniach uzupełniających dla osób pełniących funkcję zawodowej rodziny zastępczej.

Rodziny zastępcze oraz ich podopieczni mogą również korzystać ze wsparcia oferowanego przez Ośrodek Konsultacyjno – Szkoleniowy, prowadzony obecnie przez Fundację „DIALOG”. Model działania OKS został wypracowany w ramach projektu „Innowacyjny system wsparcia wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej w Białymstoku”. W ramach OKS opiekunowie zastępczy mogą korzystać

z indywidualnych konsultacji specjalistycznych oraz uczestniczyć w spotkaniach Klubu Pieczy Zastępczej, gdzie lekarze, psycholodzy pedagogzy i inni specjaliści dzielą się swoją wiedzą. Ważnym działaniem OKS jest organizacja mentoringu skierowanego do wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej. Mentoring jest relacją interpersonalną, w której mentor (wolontariusz) oddziałuje własnym wzorem osobowym na podopiecznego (wychowanka pieczy zastępczej), co ma nieocenione znaczenie w przypadku dzieci i młodzieży często pozbawionych w rodzinach pochodzenia właściwych wzorców postępowania. Mentoring jest relacją zorientowaną na odkrywanie i rozwijanie potencjału młodego człowieka, co ma także zapobiec jego wykluczeniu społecznemu.

Zauważa się, że coraz częściej dzieci umieszczone w pieczy zastępczej wracają do swych rodzin biologicznych. Rodzice, poprzez korzystanie z pomocy asystentów rodzin i innych dostępnych form wsparcia, mają możliwość poprawy swojej sytuacji oraz poszerzenia kompetencji wychowawczych i starają się o odzyskanie pełnej opieki nad swymi dziećmi.

Tabela Nr 7. Liczba dzieci, które powróciły z rodzinnej pieczy zastępczej i instytucjonalnej pieczy zastępczej do rodzin biologicznych w latach 2015-2017.

Formy pieczy zastępczej	Rok 2015	Rok 2016	I półrocze 2017
	Liczba dzieci	Liczba dzieci	Liczba dzieci
Rodzinna piecza zastępcza	15	10	16
Instytucjonalna piecza zastępcza	25	39	23

Źródło: dane MOPR

Na terenie Białegostoku obecnie funkcjonuje 11 całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym 2 placówki typu rodzinnego. 8 placówek prowadzi Miasto Białystok, 3 placówki prowadzone są przez podmioty niepubliczne. Łącznie placówki opiekuńczo-wychowawcze w Białymstoku dysponują 188 miejscami. W placówkach opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych przez Miasto Białystok, w tym samym czasie można umieścić nie więcej niż 14 lub 30 dzieci – w przypadku placówek prowadzonych przed wejściem w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, tj: przed 1 stycznia 2012 r. W tym zakresie placówki na terenie Białegostoku przekształciły się i na chwilę obecną spełniają wymagane standardy. Zgodnie z przepisami ww. ustawy od dnia 1 stycznia 2021 r. w placówce opiekuńczo-wychowawczej będzie można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 14 dzieci i osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej.

Ustawodawca wprowadził ograniczenia wiekowe dla dzieci umieszczanych i przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, dzieci poniżej 10. roku życia mogą być umieszczane w instytucjonalnej pieczy zastępczej, jeżeli przebywa tam rodzic dziecka, oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa.

Usamodzielnienie wychowanka pieczy zastępczej to długotrwały proces, który przygotowuje młodego człowieka do samodzielnego, odpowiedzialnego życia.

Zgodnie z zapisami ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, na rok przed osiągnięciem pełnoletności wychowanek wyznacza opiekuna usamodzielnienia, którym może być m. in. opiekun zastępczy, pracownik placówki, koordynator rodzinnej pieczy zastępczej czy pracownik socjalny. Na co najmniej miesiąc przed osiągnięciem pełnoletności, osoba usamodzielniana wspólnie z opiekunem usamodzielnienia opracowują indywidualny program usamodzielnienia (IPU), w którym opisane są dalsze plany wychowanka dot. jego miejsca pobytu, nauki czy pracy. Realizacja IPU jest na bieżąco monitorowana przez pracownika socjalnego lub koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Na dzień 30.06.2017 r. indywidualnym programem usamodzielnienia objętych było 303 usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej.

Wychowankowie kontynuujący naukę po osiągnięciu pełnoletności, mogą nadal pozostać w dotychczasowej formie pieczy zastępczej, odpowiednio za zgodą rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka lub dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej, nie dłużej jednak niż do 25. roku życia.

Na dzień 30.06.2017 r. liczba pełnoletnich wychowanków pozostających w rodzinach zastępczych lub placówkach opiekuńczo-wychowawczych wynosiła 51 (36 w rodzinach zastępczych, 15 w placówkach opiekuńczo-wychowawczych).

Usamodzielniani wychowankowie rodzinnej pieczy zastępczej objęci są wsparciem koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. W roku 2015 odbyło się 187 spotkań koordynatorów z osobami usamodzielnianymi, w roku 2016 – 139 spotkań, w I półroczu roku 2017 – 62 spotkania. Osoby usamodzielniane mogą też korzystać z pomocy psychologicznej, pedagogicznej, prawnej i socjalnej, świadczonej przez pracowników MOPR w Białymstoku. Wsparcie usamodzielnianym wychowankom polegało m. in. na pomocy w załatwianiu spraw urzędowych, motywowaniu do nauki i poszukiwaniu pracy, informowaniu o projektach i szkoleniach i zachęcaniu do udziału w nich.

Osobom pełnoletnim, opuszczającym rodziną lub instytucjonalną pieczę zastępczą przyznaje się pomoc finansową na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie i zagospodarowanie.

W pierwszym półroczu 2017 r. 119 usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej otrzymywało pomoc na kontynuowanie nauki, 13 usamodzielnianych otrzymało pomoc na usamodzielnienie, a 12 na zagospodarowanie.

Jedną z form pomocy dla osób usamodzielnianych w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych jest przyznanie miejsca w mieszkaniu chronionym. W dyspozycji Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Białymstoku znajduje się 5 mieszkań chronionych (w tym jedno dla matek z małymi dziećmi) z 22 miejscami. Wychowankowie skierowani do mieszkania chronionego partycypują w kosztach utrzymania mieszkania w wysokości zależnej od dochodu własnego oraz korzystają ze wsparcia pracownika socjalnego MOPR.

Tabela Nr 8. Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych.

	Rok 2015	Rok 2016	I półrocze 2017 r.
Liczba osób usamodzielnianych korzystających z mieszkań chronionych	23	24	22

Źródło: dane MOPR

Osoby opuszczające pieczę zastępczą mogą starać się o przyznanie mieszkania z zasobów gminy. Zgodnie z Uchwałą Nr XXXIV/376/12 Rady Miasta Białystok z dnia 05 listopada 2012 r. w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy Białystok (Dz. Urz. Woj. Podl. z dnia 4 grudnia 2012 r., poz. 3725) osoby opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz rodziny zastępcze otrzymują dodatkowe punkty na etapie kwalifikowania do uzyskania mieszkania.

5. Cele programu

5.1. Cel strategiczny Programu

Zapewnienie profesjonalnego wsparcia rodzinom przeżywającym trudności opiekuńczo-wychowawcze oraz optymalizacja systemu pieczy zastępczej.

5.2. Cele szczegółowe:

5.2.1. Rozwój środowiskowych form wsparcia dziecka i rodziny.

Najlepszym sposobem pomocy rodzinie przeżywającej trudności opiekuńczo-wychowawcze są środowiskowe formy wsparcia. Wspieranie rodziny w jej naturalnym środowisku jest najbardziej przyjazne dziecku i może zapobiec rozpadowi rodziny. Formami środowiskowego wsparcia są między innymi placówki wsparcia dziennego, praca asystenta rodziny, rodziny wspierające oraz świadczenie pracy socjalnej. Powyższe działania mają sprzyjać poszerzeniu kompetencji wychowawczych rodziców biologicznych oraz poprawie sytuacji bytowej rodzin.

Kierunki działań:

1. Prowadzenie placówek wsparcia dziennego.
2. Realizowanie Programu „Wychowawca Podwórkowy”.

3. Obejmowanie rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze wsparciem asystentów rodziny.
4. Prowadzenie poradnictwa w zakresie kompleksowego wsparcia kobiet w ciąży i ich rodzin.
5. Świadczenie pracy socjalnej na rzecz rodzin będących w trudnej sytuacji życiowej.
6. Obejmowanie rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze pomocą rodzin wspierających.
7. Podejmowanie działań mających na celu integrację i reintegrację rodziny.
8. Wspieranie rodzin wielodzietnych w ramach programu „Białostocka Karta Dużej Rodziny”.

Wskaźniki:

1. Liczba dzieci korzystających z placówek wsparcia dziennego.
2. Liczba dzieci uczestniczących w Programie „Wychowawca Podwórkowy”.
3. Liczba rodzin objętych wsparciem asystentów rodziny.
4. Liczba rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze objętych pomocą społeczną.
5. Liczba porad udzielonych kobietom w ciąży i ich rodzinom, w ramach koordynacji wsparcia.
6. Liczba kobiet w ciąży i ich rodzin objętych koordynacją kompleksowego wsparcia (poradnictwa).
7. Liczba rodzin objętych pomocą rodziny wspierającej.
8. Liczba dzieci, które powróciły z pieczy zastępczej do rodziny biologicznej.
9. Ilość projektów/programów na rzecz integracji i reintegracji rodzin przeżywających problemy opiekuńczo-wychowawcze.
10. Liczba rodzin uczestniczących w programie „Białostocka Karta Dużej Rodziny”.

5.2.2. Upowszechnianie i doskonalenie specjalistycznych form pomocy kierowanych do dziecka i rodziny.

W sytuacji, kiedy rodzina nie potrafi konstruktywnie rozwiązywać własnych problemów lub samodzielnie pokonać kryzys potrzebuje specjalistycznej pomocy. Pomoc ta świadczona jest w szczególności przez psychologów, pedagogów, terapeutów, specjalistów pracy z rodziną, prawników.

Kierunki działań:

1. Udzielanie poradnictwa psychologicznego, pedagogicznego, rodzinnego i prawnego.
2. Ułatwienie dostępu do terapii psychologicznej, pedagogicznej i rodzinnej.
3. Organizowanie warsztatów mających na celu nabycie i poszerzenie umiejętności wychowawczych przez rodziców/opiekunów.
4. Tworzenie form pomocy dzieciom wykazującym trudności społeczne i emocjonalne.
5. Organizowanie grup wsparcia adresowanych do rodziców/opiekunów.

Wskaźniki:

1. Liczba specjalistycznych konsultacji: psychologicznych, pedagogicznych, prawnych i rodzinnych.
2. Liczba osób objętych terapią psychologiczną, pedagogiczną i rodzinną.
3. Ilość rodziców/opiekunów biorących udział w warsztatach mających na celu nabycie i doskonalenie umiejętności wychowawczych.
4. Liczba dzieci uczestniczących w grupach socjoterapeutycznych i warsztatach.
5. Liczba rodziców/opiekunów uczestniczących w grupach wsparcia.

5.2.3. Rozwój i doskonalenie rodzinnych form pieczy zastępczej.

Naturalnym miejscem rozwoju dziecka jest rodzina. W sytuacji, gdy dzieci z różnych powodów nie mogą być wychowywane przez rodziców biologicznych, optymalnym rozwiązaniem, zwłaszcza dla dzieci młodszych, jest zapewnienie im opieki i wychowania w rodzinnej pieczy zastępczej. Duże znaczenie ma

więc zarówno pozyskiwanie nowych rodzin zastępczych, jak i wspieranie już istniejących, aby trudne i odpowiedzialne zadania opiekunów zastępczych były przez nich realizowane właściwie i z zaangażowaniem.

Kierunki działań:

1. Pozyskiwanie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.
2. Wspieranie rodzin zastępczych poprzez umożliwienie uczestnictwa w grupach wsparcia i szkoleniach.
3. Zapewnienie dostępu do poradnictwa psychologicznego, pedagogicznego i prawnego.
4. Obejmowanie rodzin zastępczych opieką koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.
5. Podejmowanie działań mających na celu integrację środowiska rodzin zastępczych.

Wskaźniki:

1. Liczba i rodzaje działań podjętych na rzecz promocji rodzicielstwa zastępczego.
2. Liczba rodzin zastępczych.
3. Liczba opiekunów zastępczych uczestniczących w grupach wsparcia i szkoleniach.
4. Liczba opiekunów zastępczych objętych wsparciem psychologa, pedagoga i prawnika.
5. Liczba rodzin zastępczych objętych wsparciem koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.
6. Liczba projektów/programów podejmowanych w celu integracji środowiska rodzin zastępczych.

5.2.4. Zapewnienie miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych dzieciom nieobjętym rodzinnymi formami pieczy zastępczej.

Dzieciom, które nie mogą być wychowywane przez rodziców biologicznych, a z różnych przyczyn nie zostały umieszczone w rodzinnych formach pieczy zastępczej, zapewnia się miejsce w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Ich zadaniem jest całodobowa opieka i wychowanie oraz zaspokajanie potrzeb dzieci na poziomie obowiązującego standardu usług.

Kierunki działań:

1. Zabezpieczanie sytuacji dzieci pozbawionych właściwej opieki rodziców biologicznych.
2. Standaryzacja placówek opiekuńczo-wychowawczych.
3. Udzielanie specjalistycznego wsparcia dzieciom przebywającym w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Wskaźniki:

1. Liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.
2. Liczba placówek, które osiągnęły wymagane standardy.
3. Ilość specjalistów zatrudnionych na stanowisku psychologa, pedagoga, logopedy, terapeuty.

5.2.5. Udzielanie wsparcia usamodzielnianym wychowankom pieczy zastępczej.

Pełnoletni wychowankowie rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej nadal potrzebują szczególnego wsparcia, aby po rozpoczęciu samodzielnego życia mogli zaspokajać swoje potrzeby, rozwijać się i funkcjonować w różnych rolach społecznych.

Kierunki działań:

1. Przygotowanie wychowanków rodzinnej oraz instytucjonalnej pieczy zastępczej do usamodzielnienia.
2. Przyznawanie pomocy finansowej na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie oraz zagospodarowanie.
3. Udzielanie pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych.
4. Podejmowanie działań ułatwiających osobom usamodzielnianym podjęcie zatrudnienia.

Wskaźniki:

1. Liczba indywidualnych programów usamodzielnienia.

2. Liczba usamodzielnianych wychowanków objętych wsparciem koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, psychologa lub pedagoga.

3. Liczba wychowanków, którzy otrzymali pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie oraz zagospodarowanie.

4. Liczba wychowanków korzystających z mieszkania chronionego.

5.2.6. Systematyczne podnoszenie kwalifikacji przez kadrę służb społecznych w zakresie pracy z dziećmi i rodziną.

Potencjałem każdej instytucji są jej pracownicy. Pogłębianie wiedzy i doskonalenie warsztatu pracy umożliwi właściwe wypełnianie zadań w obszarze pomocy dziecku i rodzinie oraz zapobiegnie wypaleniu zawodowemu.

Kierunki działań:

1. Udział w szkoleniach podnoszących umiejętności w zakresie pracy z dzieckiem i rodziną.
2. Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu.

Wskaźniki:

1. Liczba pracowników, którzy ukończyli szkolenia związane z tematyką dziecka i rodziny.
2. Liczba pracowników biorących udział w superwizji.

6. Oczekiwane efekty:

1. Wzrost kompetencji wychowawczych rodziców biologicznych i opiekunów zastępczych.
2. Zwiększenie dostępności do form wsparcia środowiskowego.
3. Zmniejszenie liczby dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej.
4. Wzrost kompetencji osobistych i społecznych usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej.
5. Profesjonalizacja kadry służb społecznych pracującej na rzecz dziecka i rodziny.

7. Monitoring i sprawozdawczość.

Monitoring, poprzez coroczne uzyskiwanie informacji od realizatorów programu, będzie miał na celu wskazanie stopnia realizacji celów szczegółowych, przypisanych do konkretnych kierunków działań.

Prowadzony monitoring i coroczna sprawozdawczość dostarczy także informacji koniecznych do planowania Programu na kolejne lata.

Działania mające na celu realizację założeń programu są koordynowane przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Białymstoku.

8. Coroczny limit zawodowych rodzin zastępczych

Tabela Nr 9. Limit zawodowych rodzin zastępczych na lata 2018-2020

L.p.	Rok	Liczba rodzin zastępczych zawodowych
1	2018	20
2	2019	22
3	2020	26

9. Adresaci programu.

Adresatami Programu są:

- rodziny przeżywające okresowe i długotrwałe trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej,
- rodziny zastępcze,

- rodzice dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej,
- usamodzielniani wychowankowie pieczy zastępczej.

10. **Termin realizacji.**

Program realizowany będzie w latach 2018-2020

11. **Źródła finansowania.**

Finansowanie programu odbywać się będzie ze środków budżetowych i pozabudżetowych.

12. **Realizatorzy.**

Program jest dokumentem otwartym. Informacje do przygotowania sprawozdania będą pozyskiwane od następujących podmiotów:

1. Urząd Miejski w Białymstoku
 - Departament Spraw Społecznych
 - Departament Edukacji
2. Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Białymstoku.
3. Placówki opiekuńczo-wychowawcze.
4. Poradnie psychologiczno-pedagogiczne.
5. Organizacje pozarządowe.